

1952-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’NİN BATI İTTİFAKINA BAĞLI YÜRÜTTÜĞÜ POLİTİKALARDA ZEKİ KUNERALP’İN KONUMU

Turhan ADA* - Rabia KARAÇAL**

Öz

Bu makalenin amacı İkinci Dünya Savaşı ertesinde Türkiye’nin NATO ittifakına katılımı ile eş güdümlü olarak ortaya çıkan Bandung Konferansı, Bağdat Paktı ve Balkan Paktı gibi önemli oluşumların içerisinde Zeki Kuneralp’inişgal ettiği yeri betimlemektir. Bir diplomat olarak Zeki Kuneralp’in hükümetin politikalarıyla nasıl ve ne derecede uyumlu olduğu tartışmaya açıktır. Türkiye’nin Batı bloğuna kaydığı dönemlerde Kuneralp, 1952 yılından itibaren NATO temsilciliğinde mesai harcamış, ardından 1957 yılında başkente dönerek Siyasi Muavinlik görevini üstlenmiştir. Kaleme aldığı eserler vesilesiyle birçok dış politika konusuna değinen ve kendi görevlerini açıklamaya gayret gösteren Kuneralp, bu makalede 1952-1960 yılları arasındaki görevleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışma temelde Zeki Kuneralp’in NATO temsilcisi iken katıldığı toplantılar ile Siyasi Muavinken katkıda bulunduğu dış gelişmeleri anlatmayı hedeflemektedir. Bu noktada özellikle, Kuneralp’in yoğun mesai harcadığı Bandung Konferansı ve Bağdat Paktı bünyesindeki çalışmaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Bandung Konferansı, Balkan Paktı, Bağdat Paktı, Zeki Kuneralp.

Zeki Kuneralp’s Position In Türkiye’s Policies Depending On The Western Alliance Between 1952-1960

Abstract

The purpose of this article is to describe the place Zeki Kuneralp took with in important formations such as the Bandung Conference, Baghdad Pact and

Geliş Tarihi: 11 Mayıs 2022 - Kabul Tarihi: 8 Haziran 2022.

Atıf Bilgisi: Turhan Ada - Rabia Karaçal “1952-1960 Yılları Arasında Türkiye’nin Batı İttifakına Bağlı Yürüttüğü Politikalarda Zeki Kuneralp’in Konumu” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 131, Sayı: 259, İstanbul 2022, s. 393-412, doi: 10.55773/tda.1111939.

* Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, İstanbul-Türkiye, tada.yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3670-2365.

** Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Türkiye, rkaracal22@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5188-6663.

Balkan Pact that emerged in coordination with Türkiye's participation in the NATO alliance after World War II. As a diplomat, it is open to debate how and to what extent Zeki Kuneralp is compatible with the government's policies. During the period when Türkiye shifted to the Western bloc, Kuneralp took part at the NATO representative since 1952. Then returned to the capital in 1957 and assumed the task of Political Assistant. Touching on many foreign policy issue sand trying to explain his duties through the works he wrote, Kuneralp has been tried to be explained with his duties between 1952-1960 in this article. The study basically aims to explain the meetings Zeki Kuneralp attended while he was a NATO representative and the external developments he contributed to as a Political Assistant. At this point, especially Kuneralp's works on the Bandung Conference and Baghdad Pact, where he spent a lot of time, will be discussed.

Keywords: NATO, Bandung Conference, Balkan Pact, Baghdad Pact, Zeki Kuneralp.

1. Giriş

Türkiye'nin dış politikası üzerine yazılan yazılarda büyükelçilerin anılarından yararlanmak çalışmaları zenginleştiren bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Zeki Kuneralp'in bulunduğu mevkiler esnasında kayda geçirdiği notlar Türkiye'nin o dönemki Batılılaşma serüveni hakkında bir çerçeve çizmektedir. Bilindiği üzere NATO 1949 yılında kurulmuş, Türkiye ise NATO'ya 1952 yılında katılmıştır. Türkiye'nin NATO'ya katılımının hemen ertesinde Zeki Kuneralp, Paris'teki temsilcilikte görev almaya başlamış ve beş yıl süren Paris döneminin ardından merkeze nakledilerek Siyasi Muavinlik görevini üstlenmiştir. Burada Türkiye'nin, Batı üzerinden oluşturduğu politikaların tatbikine katkı sağlamaya devam ettiği gözlemlenebilmektedir.

Bütün bunlara binaen bu çalışmada 1952-1960 yılları arasında NATO temsilciliği ve Siyasi Muavinlik yapan Zeki Kuneralp'in, Türkiye'nin bu yıllarda uyguladığı politikalara ne ölçüde katkı sunduğu tartışılacaktır. Bu mealde Türkiye'nin politikalarına bu denli yakından şahitlik eden bir diplomatı merkeze almanın fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca mevcut literatürde Kuneralp'in anılarından yeterince faydalanılmadığı göz önünde tutularak böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Netice itibarıyla Soğuk Savaş Dönemi'nin şartları altında uygulanan siyaseti gerekçelendirmek, dönemi anlamada bir nebze ışık tutacaktır.

Bahsi geçen çalışma çeşitli akademik katkılar sunmayı hedeflemektedir. Bunlardan birincisi tarih yazımında diplomatların aktardıklarını hesaba katarak ilmi eserlerde çok yönlü bir perspektif yakalanmasına çabalamaktır. Bunu başarmaya çalışırken bir hariciye mensubunun dış politikada ne denli etki edebileceği sınırlanabilir. Çalışmanın ikinci planda kalan amacı ise dönemin silüetini çizmek olarak karşımıza çıkar ki bu hususun ikinci plana atılmasının sebebi aynı amacı güden pek çok eserin bulunuşudur. Fahir Armaoğlu, Faruk Sönmezoglu, Haluk Ülman, İsmail Soysal, Mehmet Gönülbol gibi alanında yetkin isimlerden bu anlamda yararlanılmaya çalışıl-

mıştır. Zeki Kuneralp'in ise fikir ve görüşlerini paylaştığı *Sadece Diplomat Anılar- Belgeler*¹, *Arz Ederim: Bir Büyükelçinin Bakanlık Makamına Yazıları*², *Diplomatic Notebooks I 1958-1960*³ ve *Dağarcığın Dibi: Yaşlılık Düşünceleri*⁴, isimli eserleri bir dışişleri mensubunun görüşlerini yansıtmaktadır. Batı ile ilişkiler ekseninde Zeki Kuneralp'in konumunu tartışan bir kaynak olması bakımından Yücel Güçlü'nün *Zeki Kuneralp and Turkish Foreign Service*⁵ isimli eseri de ayrıca önemlidir. Bunun dışında Semih Günver'in Fatin Rüş-tü Zorlu'yu anlattığı eserinde Zeki Kuneralp'in anılarına yer vermesi değerli olmuştur.

Çalışmanın, iki temel bölüm üzerine oturtulmasına gayret gösterilmiştir. NATO Yılları ve Siyasi Muavinlik olmak üzere iki bölümde Zeki Kuneralp'ingetirildiği mevkiler neticesinde şekillenmiştir. Bu başlıklar altında önce Türkiye'nin Soğuk Savaş esnasında yürüttüğü genel siyaset hakkında kısaca bilgi verilmesinin ardından Bandung Konferansı (18-24 Nisan 1955), Balkan Paktı ve Bağdat Paktı ekseninde Zeki Kuneralp'in işlevleri merkeze alınmıştır. Mevcut olayların işleniş sırasında kronoloji takip edilmemiş, Zeki Kuneralp'in olaylara dahil olma sırası gözetilmiştir. Kuneralp'in aynı dönemde ilgilendiği Kıbrıs meselesi bu çalışmanın haricinde tutulmuştur. Kıbrıs Meselesine Zeki Kuneralp'in katkısını incelemek için Eda Bayraktar'ın *Büyükelçi Hatıratlarında 1945-1974 Dönemi Türk Dış Politikası*⁶ adlı eserine bakılabilir.

2. 1955- 1957 Yılları Arasında Zeki Kuneralp'in NATO'daki Görevi ve Türkiye'nin Dış Politikası

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasına dair bir kıyaslama yapıldığında milletlerarası politikanın ne denli değiştiği gözlemlenebilir. 1945 sonrası Avrupa'nın dış dünya üzerindeki etkisini kaybettiği ortaya çıkarken iki gücün sivrildiği görülür: SSCB ve ABD.⁷ Bu iki devlet savaş sırasında ittifak olarak konumlanmışken savaş sonrasında çıkar çatışmaları sebebiyle karşı karşıya gelmiştir. Bunda başta SSCB'nin komünist doktrini dünyaya yayma gayesi etkili olmuştur. Ardından ABD buna uygun politikalar üretmeye başlamış ve 1949 yılında Kuzey Atlantik Örgütü'nün kurulmasına yol açan bir dizi gelişmeyi takip etmiştir.⁸ Henüz II. Dünya Savaşı esnasında Sovyet politikaların-

¹ Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat Anılar-Belgeler*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1981.

² Zeki Kuneralp, *Arz Ederim: Bir Büyükelçinin Bakanlık Makamına Yazıları*, Isis Press, 1992.

³ Zeki Kuneralp, *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, ed. Sinan Kuneralp, Isis Press, İstanbul, 2018.

⁴ Zeki Kuneralp, *Dağarcığın Dibi: Yaşlılık Düşünceleri*, Isis Press, 1991.

⁵ Yücel Güçlü, *Zeki Kuneralp and Turkish Foreign Service*, Cambridge Scholar Publishing, Cambridge, 2015.

⁶ Eda Bayraktar, *Büyükelçi Hatıratlarında 1945-1974 Dönemi Türk Dış Politikası*, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

⁷ Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl Aşırılıklar Çağı 1914-1991*, çev. Yavuz Alogan, 12. bs. Everest Yayınları, İstanbul, 2019, s. 318.

⁸ Fahri Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, 25. bs. Kronik Kitap, İstanbul 2018, s.

dan endişe etmeye başlayan Türkiye, NATO'nun kuruluşuyla birlikte örgüte girmenin çarelerini aramıştır.⁹

Türkiye'nin NATO'ya girişi, üç yıllık sancılı bir süreç sonunda gerçekleşebilmiştir. Dönemin politikacılarının ısrarla vurgu yaptığı üzere Türkiye'nin NATO'ya katılımı, Sovyet tehdidini yakından hisseden Türkiye için zaruriydi.¹⁰ Zeki Kuneralp benzer bir görüşle, NATO'ya hemen dahil olmadığımızı, ancak Kore Harbi neticesinde üyeliğimize dair tereddütlerin ortadan kalktığını belirtir. Kuneralp, Kore Harbi'nin NATO'ya katılımımızda aslan payına sahip olduğunu teslim etse de bu hamlenin ne kadar doğru ya da ne kadar yanlış olduğuna dair yorumu, ucu açık bırakır.¹¹ Ayrıca Kuneralp, çok partili siyasal hayata geçmemizle, Batılı demokrasilere yakınlaşmamız arasındaki bağlantıya işaret eder ve bu vesileyle dış itibarımızın yükseldiği fikri üzerinde durur.¹² NATO'ya katılımımız üzerine yaptığı bilançoda ABD'nin sağladığı maddi destekle ülke kalkınmasının hızlandığını, karşılık olarak Türkiye'nin nitelikli asker gücünü NATO'ya ayırdığını belirtir. Türkiye'nin bu politikasına eleştiri getirenlerin mevcut dış tehdidi hesaba katmaları gerektiğini vurgular, siyasi ve askeri ihtiyaçlarını ancak bu şekilde karşılayan ülkenin diplomatik yalnızlıktan kurtulup müttefik bulduğunu özellikle dile getirir.¹³

Belirtildiği üzere Türkiye hem Kore Harbi'nde kazandığı kahramanlıklarla hem de içerideki siyasi başarısıyla NATO temsilciliğine itibarı yüksek bir biçimde dahil edildi.¹⁴ Böylelikle Türkiye için Batı ile işbirliğinin had safhaya ulaştığı özel bir dönem başladı. Londra'dan Paris'e taşınan NATO temsilciliği için Fatin Rüştü Zorlu'nun¹⁵ başında bulunduğu özel bir komisyon belirlen-

⁹ Mehmet Gönülöb, Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı, 1945-1965", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 21, Sayı: 1, 1966, s.147.

¹⁰ Nur Bilge Criss, "Türkiye- NATO İttifakının Tarihsel Boyutu", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 9, Sayı: 34, 2012, s.14.

¹¹ Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat Anılar Belgeler*, Isis Press, İstanbul 1999, s. 51.

¹² Zeki Kuneralp, *Arz Ederim: Bir Büyükelçinin Bakanlık Makamına Yazıları 1955-1979*, Isis Press, İstanbul, 1999, s. 376.

¹³ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 55.

¹⁴ Çağrı Erhan, "1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I (1919-1980)*, ed. Baskın Oran, 23.bs. İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 546.

¹⁵ Fatin Rüştü Zorlu, 1910'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası II. Abdülhamit'in başyaverlerinden olan İbrahim Rüştü Paşa, annesi ise Hatice Güzide Hanımdır. Beş kardeşten en küçüğüdür. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray'da tamamlar. Ardından Paris'te siyasal bilgiler, Cenevre'de hukuk okur. 1932'de üniversiteyi bitirip hariciyenin açtığı sınava girer. İmtihan neticesinde birinci olup görev Dışişlerinde kâtip olarak göreve başlar. 1935'te Siyaset Dairesi Genel Müdürlüğünde, 1936'da Hukuk Müşavirliğinde Müşavir Muavini, 1937'de Ticaret ve İktisat Dairesinde II. Şube Şefi, 1938'de Siyaset Dairesinde I. Şube Şefi, ve aynı sene Bern Büyükelçiliğinde Başkatip, 1939'da Paris Büyükelçiliğinde Başkatip, 1941 de Siyaset Planlama Dairesinde Müdür, 1942 de Moskova Büyükelçiliğinde Başkatip, Ortaelçilik Müsteşarı, 1943'de Beyrut Başkonsolosluğunda Başkonsolos, 1946 da Ticaret ve İktisat Dairesinde Umum Müdür, 1949 da Ticaret ve İktisat Dairesinde Daire Reisi, 1950 de Umumi Katiplik İktisadi İşler Muavini, 1951 de Devlet Bakanlığında Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatında Genel Sekreter, 1952 de Kuzey Atlantik Paketi Paris Türkiye Daimi Temsilciliğinde Büyükelçi Daimi Temsilci olarak atanmıştır. 1957 yılında siyasete atılıp Demokrat Parti Çanakkale Milletvekili seçilmiştir. 1957'den idamına dek Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanlığını yapmıştır. (Semih Günver, *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985).

di.¹⁶ Zeki Kunalalp, bu heyete dahil edilerek dışişlerindeki on birinci yılında Paris'e nakledilmiş oldu.¹⁷ Esasında Zorlu, Kañçılara şefi olarak Zeki Kunalalp'i özellikle istemişti.¹⁸ Kunalalp, kendi görevlerinin siyasi konular üzerine olduğunu ancak bunların taşıdıkları değer bakımından mütevazı olduklarını savunur. İlerleyen yıllarda ise temsilciliğın tayin ve terfileriyle ilgilenecek sorumluluğunun arttığı gözlemlenir.¹⁹ Kunalalp'in mütevazı yorumunun aksine Güçlü, Zeki Kunalalp'in misyonda zor bir görevi üstlendiğini ve harcadığı yoğun mesaiyle Zorlu'ya büyük destek olduğunu belirtir.²⁰

NATO'nun işleyişine bakıldığında yalnızca askeri bir savunma olarak kalmadığını aynı zamanda ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda da etkin bir kurum olduğu gözlemlenebilmektedir. Kuzey Atlantik Konseyi NATO'nun en yüksek organı olarak göze çarpar. Delelik başkanları bu konsey çatısı altında güncel siyasi gelişmeleri tartışırlardı.²¹ Askeri kanat, çoğunluk silah ve teçhizat planlamalarını yapardı. Enfrastrüktür Komitesi ise askeri yapılanma için gerekli alt yapı hizmetlerinin sağlanmasına çalışırdı.²² Zeki Kunalalp bu noktada Fatin Rüştü Zorlu'nun Türkiye yararına çok emek sarf ettiğini ve bu sayede NATO'dan alınan yardımların had safhada olduğunu vurgular.²³ Diğer yandan örgütün henüz kurulmuş olması ona ayrı bir işlerlik kazandırarak, teşkilat bünyesindeki faaliyetlerin yoğun olmasına sebebiyet verir. Bunun neticesinde Kunalalp'in edindiği kazanımlar artmıştır.

Zeki Kunalalp'in NATO bünyesinde dahil olduğu komite çalışmalarından ilki örgütün işleyişi hakkında halka arz edilecek bilgilerin hazırlanması ile ilgiliydi. Türkiye'yi temsilen komiteye katılan Kunalalp, burada iki günlük bir mesai harcamıştır. İkinci günün ertesinde çıkarılan sonuçları özetlemek üzere bir alt komisyon kurulmuş ve bu komiteye de başkan olarak Zeki Kunalalp seçilmiştir. Kendisi başkanlığa seçilmesini sabır ve sükûneti ile açıklar.²⁴ Bir müddet sonra benzer bir siyasi gündem üzerine ilgili ülkeler başka bir toplantı düzenlerler. Üye ülkelerde görev alacak Amerikalı personele yapılan muamele ve bu şartların iyileştirilmesi üzerine konuşmalar yapılır. ABD özellikle Fransa'daki karşıt tutum açısından endişelidir. Kunalalp ise bu endişelerden tamamen izole şu sözleri kaydeder: "*Bizde bu ilişkiler mükemmeldir, karşılıklı saygı hatta sevgiye dayanmaktadır. Lokantalara 'Vaşington' isimi verilmek-*

¹⁶ [Atlantik Pakı Konseyi Nezdinde Hükümetimizi Temsil Etmek Üzere Fatin Rüştü Zorlu'nun Daimi Delege ve Büyükelçi Olarak Tayini], 15 Mart 1952, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, No. 128-9-4, 1.

¹⁷ Yücel Güçlü, *Zeki Kunalalp and Turkish Foreign Service*, Cambridge Scholar Publishing, Cambridge, 2015, s. 234.

¹⁸ Semih Günver, *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, s. 42.

¹⁹ Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 58.

²⁰ Yücel Güçlü, *Zeki Kunalalp*, s. 242.

²¹ Çağrı Erhan, "NATO Organları", *Türk DışPolitikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I (1919-1980)*, ed. Baskın Oran, 23.bs. İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s. 544.

²² "Çalışma Yapısı", Üye Ülkeler, (çevrimiçi) https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html, 17.04.2022.

²³ Nesrin Atıcı, "Zeki Kunalalp Sadece Diplomat Anılar-Belgeler", *Tarih Okulu*, c.? s. 5, 2009, s. 246.

²⁴ Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 56.

*tedir, ütöleyici dükkanlar firma unvanlarına 'NATO' ismini eklemektedirler.*²⁵ Ancak daha sonra yaşanan elim hadiseler işaret ederek insan faktörünü hesaba katarak konuşması gerektiğinin bildiri.²⁶

Kuneralp görevi süresince iki önemli belge kaleme almıştır. Bunlardan biri Sovyet yayılmasına set çekmek üzere kurulan Avrupa Savunmasının gerekliliği hakkındaydı. İkincisi NATO Sekreteryasının beşinci yıl dönümü üzerine hazırlanacak bir belge olup kuruluşun varlığına dair halkın hissiyatında sempati yaratma amacındaydı. Kuneralp, Zorlu'nun görevlendirilmesiyle hükümetin görüşlerini yansıtan yedi sekiz sayfalık yazısını paylaşmıştır.²⁷ Kuneralp'i heyecanlandıran bir diğer gelişme NATO Savunma Kolejinde konferans vermeye memur edilmesi üzerine olmuştur. Kısa bir süre içinde Türkiye ile ilgili bir konuşma hazırlayan Kuneralp, Türkiye'nin demokratikleşmesi üzerine yaptığı söylevlerde kendisini aşırı iyimser olmakla suçlar.²⁸ Kuneralp bir aralık delegeliğin bütün faaliyetlerini üstlendiğinden bahseder. Tam da bu esnada Türkiye'den milletvekilleri NATO Karargahını görmek maksadıyla bir gezi planlamaktadırlar. Kuneralp bu sebeple bir konuşma hazırladığı gibi gezi planını da belirler ancak son anda alınan haber neticesinde seyahat iptal olur. Kuneralp bu hadiseyi hayal kırıklığıyla yorumlar²⁹ fakat NATO Daimi Temsilciliğindeki son yılında bir kez daha etkin bir rol alma fırsatını yakalar. Enfrastrüktür Komitesinin çözümleyemediği mali konuları nihayete kavuşturmak üzere kurulan heyetin başkanlığına seçilir. Üç aylık sürecin ertesinde üye devletlerin tavizine dayanan çözüm önerisini sunar. Kimsenin memnun olmamasına binaen: *"Kimse memnun değil, çözümler de mantığa aykırıdır, fakat tam da bundan dolayı adil ve şayanı kabuldürler"* demiştir.³⁰

NATO teşkilatı kurulduğu ilk yıllarda üye devletlerin içinde bulunduğu sıkı dayanışma ve işbirliği açısından örnek oluşturmuştur.³¹ Özellikle örgüt içerisinde Türkiye ile Yunanistan'ın aradaki sorunları geride bırakarak yakın temas halinde çalışması takdire şayan kabul edilmiştir. İyi ilişkilerin mimari olduğunu farz eden NATO, bununla pek çok kez iftihar etmiştir. Ancak kısa süre sonra Türkiye ve Yunanistan arasında patlak veren Kıbrıs Sorunu barışı büyük ölçüde zedeleyerek mevcut atmosferi dağıtmıştır. Zeki Kuneralp, Türkiye ve Yunanistan arasındaki iyi ilişkiden siyasetimizin yarar gördüğünü belirterek bu atmosferin yeniden oluşması adına menfaatlerimizi belirtir.³²

²⁵ Kuneralp, *a.g.e.*, s. 57.

²⁶ Nesrin Atıcı, *a.g.e.*, s. 245.

²⁷ Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 59.

²⁸ *A.e.*, s. 60.

²⁹ *A.e.*, s. 65.

³⁰ *A.e.*, s. 66.

³¹ Kürşat Korkmaz, "Transatlantik İlişkilerin Savunma Boyutunun Değerlendirilmesi", *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, Sayı:1, 2018, s. 162.

³² Zeki Kuneralp, *Sadece diplomat*, s. 56.

2.1. Türkiye'nin Bandung Konferansı'na İştiraki (18- 24 Nisan 1955)

Zeki Kuneralp'in 1955'e kadarki memuriyeti görece sakin geçmiştir. 1955 nisanında Türkiye'nin Bandung Konferansı'na katılımı ile bu durum değişmiştir. Zeki Kuneralp, başta uzun uçak seyahatini gerekçe göstererek konferansa gidecek heyete dahil olmak istememiş ardından Zorlu'nun ısrarıyla fikir değiştirmiştir. Yıllar sonra anılarında Bandung'a katılımının isabetli bir karar olduğunu ve bu sayede eşsiz bir tecrübe edindiğini belirtir.³³

Bandung Konferansı'nı oluşturan şartlara bakıldığında İkinci Dünya Savaşı ertesinde bağımsızlığını kazanan birçok irili ufaklı ülkenin politik kaygılarının etkili olduğunu görüyoruz.³⁴ Bu kaygılar henüz bağımsızlığını kazanmış olmalarından kaynaklıydı: Ekonomik olarak güçsüz, siyasi olarak istikrarsızdılar.³⁵ Amaçları Soğuk Savaş düzeninde her iki bloğa eşit mesafede durup, yardımlardan azami düzeyde faydalanarak ülkelerini kalkındırmaktı. Ayrıca olası bir nükleer savaşı düşünüp ülkelerini en az zararla kurtarmayı istiyorlardı.³⁶ Bu grup Üçüncü Dünya, Asya-Afrika Bloğu, Tarafsızlar veya Bağlantısızlar gibi isimlerle anıldı.³⁷

Bu anlamda benzer koşullardaki ülkelerin toplanmasına yönelik ilk çağrı Endonezya başbakanı Dr. Ali Sastroamidjojo'dan gelmiştir.³⁸ Orta Afrika Federasyonu haricinde çağırılan 24 devlet toplantıya katılmıştır. Katılan devletler sırasıyla şöyledir: Afganistan, Birmanya (Burma), Çin Halk Cumhuriyeti, Endonezya, Etiyopya (Habeşistan), Filipinler, Gana, Hindistan, Irak, İran, Japonya, Kamboçya, Laos, Liberya, Türkiye, Ürdün, Vietnam ve Yemen.³⁹ Türkiye başta konferansa katılmayı düşünmemiştir. Hatta Fatin Rüştü Zorlu daha sonra bu durumu açıkça ifade ederek Batının ısrarı üzerine NATO'nun sözcüsü olarak Bandung'a iştirak ettiğimizi itiraf etmiştir.⁴⁰ Mevcut şartlar altında Fatin Rüştü Zorlu önderliğinde; Orhan Eralp, Turgut Menemencioğlu, Zeki Kuneralp, Talat Benler ve Hayreddin Ozansoy'dan oluşan heyetimiz kısa süre içerisinde toparlanıp Endonezya'ya hareket etmiştir.⁴¹

Konferansın başlamasından kısa süre sonra görülmüştür ki katılımcı ülkeler çok farklı siyasi görüş ve yapıdadır.⁴² Türkiye Batı'nın temsilciliğini üstlenirken Çin Halk Cumhuriyeti Sovyet Rusya'nın temsilcilişi sayılıyordu. Aynı şekilde Irak, Ürdün, Lübnan, Libya, Pakistan ve Seylan Batı görüşüne

³³ A.e., s. 61.

³⁴ Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl*, s. 465.

³⁵ Tuğay Murat, "Bandung Konferansı ve Türkiye", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, Sayı: 2, 2018, s. 367.

³⁶ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Hv. Bas. Ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 1979, s.477.

³⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 476.

³⁸ Mehmet Gönlübol, Haluk Ülman, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)", *Olaylarla Türk Dış Politikası*, 9. bs. Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 273-277.

³⁹ Mehmed Korkut Aydın, "Bandung Konferansı ve Türk Basımına Yansımaları", *Turkish Studies*, C. 13, Sayı: 24, 2018, s. 42.

⁴⁰ Mehmet Gönlübol, Haluk Ülman, *a.g.e.*, s. 276.

⁴¹ "Afrika-Asya Konferansına İştirak Edecek Heyetimiz", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Nisan 1955, s. 3.

⁴² Rifat Uçarol, *a.g.e.*, s. 477.

kayarken; Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Hindistan, Birmanya ve Endonezya gerçek anlamda tarafsızlığı savunmuştur.⁴³ Armaoğlu'ndan farklı olarak Kuneralp, Mısır'ın da yer yer Batı'ya yaklaşmak hevesinde olduğunu ve bunun için ufak temaslar aradığını belirtir.⁴⁴

17 Nisan günü katılımcı ülkeler Bandung'a varmış ve bir ön toplantı gerçekleştirerek gündem ve tatbik edilecek usul üzerine uzlaşmışlardır. Ertesi gün Endonezya Cumhurbaşkanı'nın konuşmasıyla başlayan programda toplantının *gaye ve mahiyeti* açıklanmıştır.⁴⁵ Ardından yapılan kapalı toplantıda gündem ve usul yeniden tartışılmıştır. Buna göre; kararların birlik içinde alınacağına, *rezolüsyon veya komünike neşri meselesinin konferansın kararına bırakılacağına* ve tartışılacak gündem maddelerinin belirlenmesine, sırasıyla karar verilmiştir. Farklı gündem maddeleri üzerinde çalışmak adına komiteler ekonomik, sosyal/kültürel ve siyasi olmak üzere çeşitli dallara ayrılmışlardır.⁴⁶ Gündem ve usul hakkındaki tartışmaların sona ermesi neticesinde ülkeler açılış konuşmalarını gerçekleştirmeye devam etmiştir. Konuşmaların ana temasını bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler ile sömürgeci devletler arasındaki zıtlık oluşturmuştur.⁴⁷ Türkiye fırsattan istifade ederek iki bloklu dünya düzeninde emniyet mefhumundan bahsetmiş ve tarafsızlığın çeşitli talihsizliklere yol açabileceğini vurgulamıştır.⁴⁸

19 Nisan günü Sosyal/Kültürel Komite ilk toplantısını gerçekleştirmiş ve ertesi gün yeniden bir araya gelerek Asya Afrika ülkeleri arasındaki kültürel işbirliği üzerine tartışmıştır. Bu noktada Mısır'ın bir kültür merkezi kurulmasını teklif ettiği görülmektedir. Ayrıca konuşulanların üzerine bahsi geçen gündemleri kapsayan bir rapor hazırlamak adına Türkiye'nin de dahil olduğu on iki ülke bir sübkomite oluşturulmuştur.⁴⁹ Siyasi Komite ise ilk olarak 20 Nisan günü toplanmış; Filistin Meselesi, Fransa'nın Kuzey Afrika ülkelerindeki durumu ve Hollanda ile Endonezya arasındaki WestIrian sorunu üzerine fikirlerini beyan etmiştir.⁵⁰ Daha sonra Seylan söz alarak yeni tip Sovyet sömürgeciliğine işaret etmiş ve bunun tehlikelerini vurgulamıştır. Seylan'ın bu görüşlerini Türkiye ve Irak desteklemişlerdir. Bundan sonra komitede atom silahı ve silahsızlanma meseleleri tartışılmıştır. Bu noktada Nehru kati bir tutum içerisinde olarak atom silahının yasaklanmasını istemiş, Türkiye ise tam zıddı bu tür gelişmiş silahların savunma amaçlı gereğine dikkat çekmiştir.⁵¹ Nehru yalnız silahsızlanma ve atom konularında değil aynı zamanda tarafsızlık mevzusunda da Türkiye ile zıt görüşte olmuştur. Bu bakımdan Zorlu

⁴³ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 476.

⁴⁴ Zeki Kuneralp, Arz Ederim, s. 313.

⁴⁵ Yücel Güçlü, *a.g.e.*, s. 244.

⁴⁶ Zeki Kuneralp, Arz Ederim, 308-309.

⁴⁷ *A.e.*, s. 309.

⁴⁸ *A.e.*

⁴⁹ *A.e.*, s. 309-310.

⁵⁰ *A.e.*, s. 310.

⁵¹ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 62.

ile sık sık karşı karşıya gelmişlerdir.⁵² Nehru tam bir tarafsızlık yanlısı iken Zorlu sürekli olarak Sovyet tipi müstemlekecilğin peyda olduğunu söylüyor ve NATO ile Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) gibi kurumların varlığını savunma açısından haklı görüyordu.⁵³ Zorlu konuşmasında denge siyaseti yürütmeye çalışan Çekoslovakya eski Cumhurbaşkanı Beneş'e yer vererek ülkesinin nihayetinde Sovyet istilasına uğradığını hatırlattı.⁵⁴ Zeki Kuneralp'e göre Zorlu konferans sırasınca haksız çıkarılamamıştı...⁵⁵ Kuneralp ayrıca Çin'in nazik durumuna işaret etmiştir. Türkiye henüz komünist Çin'i tanımamıştı ve Çin daha çok Hindistan ile yakın irtibat halindeydi. Bu şartlar altında Çin'in Türkiye'den uzaklaşması beklenirken aksine Çu-En-lai Zorlu'ya yakınlık göstermiş ve polemiklerden kaçınmıştır.⁵⁶ Kuneralp'in fikrinde bu davranışın sebebi ancak stratejik olabilirdi.⁵⁷

Zeki Kuneralp, NATO memleketlerinin de hem fikir olduğu üzere Türkiye'nin Bandung'da başarı kaydettiği fikrindedir. Başarının mimarı olarak ise Fatin Rüştü Zorlu'ya işaret eder.⁵⁸ Argümanını başlıca iki noktayla destekler. Birincisi Türkiye Nehru'nun arzu ettiği şekilde tarafsızlığa kaymanın önüne geçmiştir ki bu sebeple Hindistan çok az destek bulmuştur. İkincisi Türkiye, devletlerin emniyetlerini düşünerek gerekli tedbirleri almaya haklarının bulunduğunu söylemiştir. Bu da atom silahı mevzusunda Nehru'nun fikirlerini baltalamıştır.⁵⁹ Tabii bazı konularda tavizler verilmiştir ancak bu tavizler Türkiye'nin prestijini artırmış ve söz sahibi olmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca konferans sonunda yayınlanan bildiride "her türlü müstemlekecilğin" kınanması üstü kapalı bir zafer olmuştur. Zeki Kuneralp, NATO üyesi olmasına rağmen Türkiye'ye saygı duyulduğunu ve kulak verildiğini belirtir.⁶⁰ Bunun yanında Pakistan, Tayland, Irak, İran ve Lübnan gibi ülkelerle işbirliği yapılabileceğini ancak Hindistan konusunda şartların müspet olmadığını kaydede.⁶¹ Bu konjonktür altında Zorlu günün adamı olarak Paris'e döner...⁶²

3. Zeki Kuneralp'in Siyasi Muavinlik Dönemi Faaliyetleri

NATO'daki görevi sona erdikten sonra Zeki Kuneralp, ummadığı bir başarı elde ederek Genel Sekreter Siyasi Muavinliğine getirildi. Üstelik bu başarısı bir yıl sonra alacağı birinci derecede orta elçi unvanıyla taçlanacaktı.⁶³ Kune-

⁵² Semih Günver, *a.g.e.*, s. 53.

⁵³ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, 61.

⁵⁴ Yücel Güçlü, *a.g.e.*, 245.

⁵⁵ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, 62.

⁵⁶ Semih Günver, *a.g.e.*, 55.

⁵⁷ Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat*, 63.

⁵⁸ A.e., s. 61.

⁵⁹ Kuneralp, *Arz Ederim*, s. 313.

⁶⁰ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 61.

⁶¹ Kuneralp, *Arz Ederim*, s. 313.

⁶² Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 63.

⁶³ [Dışişleri Bakanlığı Genel Katıplık Siyasi İşler Yardımcılığına Zeki Kuneralp'in Tayini], 3 Mayıs 1957, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-11-1-0, 265, 17, 16.

ralp'in Paris'e gidişi Fatin Rüştü Zorlu'yla olduğu gibi, dönüşü de onunlaydı.⁶⁴ Memleketin içinde bulunduğu demokratik hava kendisini daha talihli saymasına yarıyordu çünkü Kunalalp'in kanaatince iç politikada istikrarlı ve huzurlu bir ortam elçilerin görevlerini yerine getirmesinde kolaylık sağlıyordu.⁶⁵ Şartların yarattığı heyecan içerisinde göreve başlayan Kunalalp, o dönemki dış politikayı üç direğe bağlar: *Sovyet yayılmasına set çekmek, Batıya dayanmak, taksim yoluyla Kıbrıs Sorununu çözmek.*⁶⁶ Batı'nın en önce ABD anlamına geldiğini söyleyen Kunalalp, bu çok yönlü ilişkiyi uydu olarak değil uyuşma olarak görür.⁶⁷ Genel Sekreter Yardımcılığının ilk dönemlerinde, Sovyetlerin Ortadoğu'daki yayılımına dikkat çekerken, Suriye'de Sovyet politikalarını takip eden mevcut hükümeti, Türkiye'nin sınır komşusu olması bakımından tehlikeli addeder.⁶⁸ Mevcut konjonktürde Türkiye'nin tavrı Bağdat Paktı vesilesiyle savunmasını güçlendirmek olacaktır.

3.1. Bağdat Paktı

Bağdat Paktı'nın fikri temellerini atan ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles olmuştur.⁶⁹ J. F. Dulles'un düşüncelerinin, 1953 yılında Ortadoğu'ya yaptığı geziler esnasında pekiştiğini ve Mısır, Suriye, İran, Irak ve Türkiye'nin katılacağı bir oluşum kurmayı hedeflediğini görüyoruz.⁷⁰ Yine ABD tarafının fikrince örgütün kuruluşuna katkı sağlayabilecek kesim "Kuzey Zinciri" olarak adlandırılan, Arap olmayan bölge devletleriydi. Bu devletler mevcut tehlikenin farkındaydılar ve böyle bir düzen oluşturulması halinde çift kutuplu düzenin bir diğer ucu olan ABD gibi fayda göreceklerdi.⁷¹ Batı tarafı savunma paktının meydana gelmesinde Türkiye'nin ön ayak olabileceğini düşünmüştür ki bu siyaset Sovyet tehdidini kuzeyden ve güneyden hisseden Türkiye için anlamlı olmuştur.⁷²

Bağdat Paktı adına ilk somut adım sayılabilecek Türkiye-Pakistan İşbirliği Anlaşması Nisan 1954'te imzalanmıştır.⁷³ Bundan sonra yine Batı yanlısı politika izleyen ve başında Nuri Said Paşa'nın bulunduğu Irak ile temaslar başlamıştır.⁷⁴ İki ülkenin temasları sonucu mesafe katetilmiş, Irak ılımlı be-

⁶⁴ Yücel Güçlü, *a.g.e.*, s. 254.

⁶⁵ Isis Press, *Zeki Kunalalp 1914-1998 A Tribute by Friends and Family*, İstanbul, 1998, s.10.

⁶⁶ Zeki Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 69.

⁶⁷ A.e., s. 75.

⁶⁸ Semih Günver, *a.g.e.*, s. 73.

⁶⁹ Mehmed Korkud Aydın, "Türkiye ve Bağdat Paktı", *International Journal of Social Science Research*, C. 9, Sayı: 2, 2020, s.139.

⁷⁰ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 489.

⁷¹ Ali Rıza Savaş, Ahmet İşler, "Güvenlik ve Savunma Örgütü Olarak: Bağdat Paktı", *Akademik İzdüşüm Dergisi*, C. 5, Sayı: 2, 2020, s.187.

⁷² Bürkan Serbest, "Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, Sayı: 3, 2016, s. 402.

⁷³ Aptülahat Akşin, *Türkiye'nin 1945'den Sonraki Dış Politika Gelişmeleri ve Ortadoğu Meseleleri*, Büyük Kervan Yayınları, İstanbul, 1959, s. 54.

⁷⁴ İsmail Soysal, *1955 Bağdat Paktı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 189.

yanatlarda bulunmuştur. Türkiye ile Irak arasındaki işbirliği ve savunmayı genişletmeyi öngören deklarasyon 12 Ocak 1955'te imzalanarak mevcut gelişmelerin ürünü olmuştur.⁷⁵ Taraflar aralarındaki ittifaka gerekçe olarak BM antlaşmasına uygun bir biçimde barış ve istikrarı, aynı zamanda bölge içi güvenliği sağlamak hedeflerine işaret etmişlerdir.⁷⁶ Var olan ittifaka 5 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan, 3 Kasım'da ise İran iştirak etmişlerdir.⁷⁷ Böylelikle örgüt şeklini almıştır.

Görüldüğü üzere; Suriye, Mısır, Lübnan ve Ürdün pakta çekilememiş, Menderes'in Ortadoğu'ya yaptığı geziler sonuçsuz kalmıştır.⁷⁸ Bunda Mısır'ın Arap dünyasında liderlik rolünü üstlenmek istemesi ve arzusuna yönelik politikalar izlemesi öncül etken olarak karşımıza çıkar.⁷⁹ Nasır önderliğindeki Mısır birçok Arap ülkesini etkileyerek pakta dahil edilmelerine engel olmuştur.⁸⁰ Zaten Arap çevrelerinde paktın Batılılarla işbirliği içerisinde oluşturulması bir antipati yaratıyordu. Bunun sebebi de kastedilen ülkelerin istikametlerini tarafsızlık olarak benimsemesiydi.⁸¹ 1 Ocak 1958 tarihinde Kuneralp, İtalyan basınıyla yaptığı mülakatta Ortadoğu'daki genel durumla ilgili olarak Suriye-Mısır tutumuna iyimser yaklaşabileceğini asıl tehdidin Sovyet tarafı olduğunu söyler. Türkiye'nin Ortadoğu'da bir köprü olduğunu belirterek ABD'nin bölgede olması gerektiğinin altını çizer.⁸² Öte yandan Bağdat Paktının temelini atan ABD'nin bu oluşuma katılmadığını görüyoruz, ki bunda Mısır'ın tutumunun yanı sıra İsrail tarafının dile getirdiği endişeler de etkilidir.⁸³ Belirtmek gerekir ki İsrail'in endişeleri yersiz değildir. Ortadoğu coğrafyasında yalnız kalmış olan İsrail, bölgedeki tek bağlantısı Türkiye ile ilişkisinde darbe alacaktır.⁸⁴ Türkiye, Arapların sempatisini kazanmak adına İsrail ile ilişkilerini asgari düzeye indirmiş ve elçisini geri çağırmişti ancak Araplar bir kere iyi seyreden Türk- İsrail ilişkileri sonrasında Türkiye'yi affedemiyorlardı.⁸⁵ Kuneralp bu durum üzerine İsrail ile ilişkilerin bazı noktalardaki yararlarına işaret ederek "*bundan faydalanmamız günah mı idi*" der ve her memleketin kendi politikasını tayin etmeye hakkı olduğunu belirtir.⁸⁶ Ayrıca Arap devletleri arasında Batının politikalarına karşı zıt tutumların var olması Kuneralp'e göre ABD'nin

⁷⁵ Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945- 1970)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1972, s. 59.

⁷⁶ Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s. 59-60.

⁷⁷ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıtları*, s. 490.

⁷⁸ Ali Rıza Savaş, Ahmet İşler, *a.g.m.*, s.189.

⁷⁹ Behçet Kemal Yeşilbursa, *Bağdat Paktı 1950-1959*, çev. Nur Nirven Vakıf Bank Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s. 239.

⁸⁰ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıtları*, s. 490-491.

⁸¹ Mehmet Gönlübol, Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı, s. 168-169.

⁸² Zeki Kuneralp, *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, ed. Sinan Kuneralp The İsis Press, İstanbul, 2018, s.14.

⁸³ Behçet Kemal Yeşilbursa, *a.g.e.*, s. 241.

⁸⁴ Mehmet Korkud Aydın, *Türkiye ve Bağdat Paktı*, s. 146.

⁸⁵ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 75.

⁸⁶ *A.e.*, s. 75.

pakta katılmaması için geçerli bir nedendi çünkü bu vesileyle itibarını koruyabiliyordu. Ek olarak Eisenhower Doktriniyle Ortadoğu memleketlerine yaptığı yardım onu bölgede zaten etkin kılıyordu. *Pakta katılıyordu ancak bu kadar etkin olabilirdi...*⁸⁷

ABD pakta tam üye olmasa da toplantılara gözlemci sıfatıyla katılmıştır. Bunun örneğini Kasım 1955 tarihli ilk bakanlar arası toplantıda, ABD'nin Bağdat büyükelçisi Gallman'ı temsilci olarak atamasında görebiliriz.⁸⁸ Toplantı neticesinde örgütün yapı ve işleyişine dair kararlar alınmış ve tatbik edilmiştir. Bundan başka önemli bir toplantı bölgesel üyeler arasında 1957 yılında gerçekleşmiş olup Menderes tarafından NATO Konseyine aktarılacak maddelerin tartışılması amacını güdüyordu. Zeki Kuneralp'in aktardığına göre İran ve Pakistan hep Sovyet tehdidi üzerinde durmuş, Irak ise farklı olarak Filistin meselesi üzerinden güvenlik sorunlarına değinmiştir. Toplantıda zabıt tutan Kuneralp, notlarını Menderes'e iletmış, Menderes de bu görüşleri NATO'da dile getirmiştir.⁸⁹ Fakat görülmüştür ki Bağdat Paktı ekseninde Irak, güvenlik meselelerine farklı açıdan bakmaktadır. Bu sebeple Kuneralp, Irak'ın pakttan ayrılışını mukadder farz eder.⁹⁰

Menderes Hükümeti, Ortadoğu dış politikasında üç temel ilke üzerine hareket ediyordu: Ortadoğu'da istikrarın ve güvenliğin korunması, Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki anlaşmazlığın tatmin edici bir çözüme ulaştırılması, komünizmin bu hassas bölgeye girmesini engellemek için etkili bir güvenlik sisteminin yaratılması.⁹¹ Kuneralp'in, Menderes'e, Karaçi'de gerçekleşen üçüncü olağan toplantıda da konuşma metni hazırladığı görülmektedir.⁹² Toplantı sonucunda üye ülkelerin altyapı hizmetlerine İngiliz ve Amerikan katkısı öngörülmüştür.⁹³ Dördüncü olağan toplantıya Ankara'nın ev sahipliği yapması kararlaştırılmış ve hazırlıkları yapacak komitenin başına Zeki Kuneralp atanmıştır. Bu toplantının önemi ABD Dışişleri Bakanı J.F. Dulles'in katılımı ile Türk- Amerikan ilişkilerinin iyi seyrine işaret etmesi olmuştur.⁹⁴

14 Temmuz 1958 tarihinde Irak'ta bir darbe gerçekleşmesi neticesinde Kral Faysal ve Nuri Said Paşa öldürülmüş, İngiltere tarafının teklifiyle paktın merkezi Ankara'ya taşınmıştır.⁹⁵ 24 Mart 1959 tarihinde yeni hükümet pakttan ayrıldığını bildirdiğinde ise örgüt CENTO ismiyle işleyişine devam etmeye

⁸⁷ A.e., s. 72.

⁸⁸ "Başvekil Menderes Bugün Bağdat'a Hareket Ediyor", *Milliyet Gazetesi*, 20 Kasım 1955, s. 7.

⁸⁹ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 69-70.

⁹⁰ A.e., s. 70.

⁹¹ Mustafa Ekincikli, *Türk Dış Siyaseti (İnönü-Bayar Dönemleri)*, Berikan Yayınları, Ankara, 2007, s. 242.

⁹² Behçet Kemal Yeşilbursa, *a.g.e.*, s. 294-304, Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 70.

⁹³ İsmail Soysal, *1955 Bağdat Paktı*, s. 217.

⁹⁴ "Bağdat Paktı Konseyi Bugün Toplanıyor", *Milliyet Gazetesi*, 27 Ocak 1958, s. 1, Zeki Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 71.

⁹⁵ Hüseyin Bağcı, *Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s. 96. Hüseyin Bağcı bu eseri yazarken Emekli Büyükelçi Zeki Kuneralp'in görüşlerinden yararlanmış. Zeki Kuneralp, *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, s. 55.

karar vermiştir.⁹⁶ CENTO sonraki yirmi yıl içerisinde varlığını sürdürse de temel mesnedini kaybetmiş oldu.⁹⁷ Nitekim 20 yılın sonunda İran, ülkesinde İslam devriminin gerçekleşmesi sebebiyle, Pakistan ise Keşmir kaynaklı güvenlik endişelerinin giderilmediği gerekçesiyle paktan ayrıldı.⁹⁸ Yine de paktın yıldızı hemen sönmemiştir. 23 Şubat 1959'da Örgütün kuruluşunun 4. yılı olması sebebiyle Kuneralp bir tebrik mesajı yayımlamakla görevlendirilmiştir.⁹⁹ Bundan sonra 1959 yılı içinde 10 tane daha toplantı gerçekleşmiş olup¹⁰⁰ toplantılarda Irak ve Afganistan'daki durum, Kıbrıs mevzusu, Sovyet tehdidi ve Amerika'nın CENTO'ya katılımı tartışılmıştır.¹⁰¹ Kuneralp'in İngiliz, Amerikan ve Pakistan büyükelçileri ile özel görüşmeler yaptığı da gözlemlenebilir. Bu ülkeler arasında Pakistan ile ikili ilişkilerin iyi seyretmesi göze çarpar.¹⁰²

3.2. Balkan Paktı

Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın Balkan Paktı çatısı altındaki birlikteliği pragmatik bir yaklaşım sonucu olmakla birlikte kısa ömürlü bir birliktelikti. 1954-1955 yıllarında üç devlet anlaşma sağlamış ancak 1960'larda anlaşma etkisini yitirmişti.¹⁰³ Kuneralp yaklaşık beş yıl süren bu ittifakın mevcut konjonktürde önemli olduğunu, dış politikanın doğasına uygun olarak yaşayıp öldüğünü belirtir.¹⁰⁴ Ayrıca Zeki Kuneralp, üç devletin yakınlaşmasında Sovyet tehdidine işaret eder.¹⁰⁵ Bu nedenler daha da genişletilebilir. Öncelikle Yugoslavya'nın durumundan bahsetmek yerinde olacaktır. Bir süredir Sovyet Rusya'dan bağımsız politikalar izleyen Tito'nun ülkesi 1948 yılının ortalarında komünist bloktan çıkarılmıştı.¹⁰⁶ Ekonomik sıkıntılarının yanı sıra politik olarak yalnızlık çeken Yugoslavya, ayrıca Sovyet bloğuna bağlı olan komşuları; Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Arnavutluk ile sınır çatışmaları yaşadığından dolayı bir güvenlik arayışı içindeydi.¹⁰⁷ Türkiye'nin NATO üyeliği ile eş zamanlı sürdürdüğü bölgesel barış arayışları diğer yandan Sovyetler Birliği'nin ve ona bağlı Balkan devletlerinin bölgedeki durumları; Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın içinde yer aldıkları bir paktın kuruluşunun tarihi arka planını hazırlamıştır. Aynı şekilde iç savaştan çıkan Yunanistan, kom-

⁹⁶ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, s. 493.

⁹⁷ Aptülaha Akşin, *a.g.e.*, s. 123.

⁹⁸ Mehmet Korkud Aydın, *Türkiye ve Bağdat Paktı*, s.150.

⁹⁹ Zeki Kuneralp, *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, 90.

¹⁰⁰ 10.3.1959, 16.3.1959, 28.4.1959, 26.5.1959, 3.9.1959, 14.9.1959, 21.10.1959, 5.11.1959, 24.11.1959, 10.12.1959. Zeki Kuneralp, *Diplomatic Notebook*, s.94- 204.

¹⁰¹ Kuneralp, *Diplomatic Notebooks I*, s. 9-314.

¹⁰² *A.e.*, s. 79-217.

¹⁰³ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 73.

¹⁰⁴ Kuneralp, *Arz Ederim*, s. 376.

¹⁰⁵ Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 73.

¹⁰⁶ Ceyda Tuna Kocaoğlu, "Soğuk Savaş Sürecinde Komünizme Karşı Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik ve Savunma İşbirlikleri Kurma Çabaları: Balkan Paktı ve İttifakı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 17, Sayı: 37, 2021, s. 7-8.

¹⁰⁷ Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2018, s. 116.

şuları olan Arnavutluk ve Bulgaristan'ı çıkar çatışmaları nedeniyle tehdit olarak görmekteydi.¹⁰⁸ Türkiye'nin NATO üyeliği dış politikasında aktif bir devir açmakla birlikte Türk dış politikası, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz bölgesindeki güvenlik ve savunma sistemlerinin daha da pekiştirilmesine yönelmiştir. Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası tutumu ve Balkanlar'daki mevcut durum, Türkiye'yi bu defa bölgesel bir savunma sistemim kurmaya götürüyordu. Türk Hükümeti'nin NATO'ya katılma kararını alması üzerine Sovyetler, 13 Kasım 1951 tarihinde gönderdiği bir notada, doğrudan doğruya kendilerine yönelmiş olan bu ittifaka Türkiye'nin katılmasının aralarındaki ilişkilere ciddi zararlar verebileceğini bildirmişlerdir. Sovyetler Birliği, Türkiye üzerinde yapmakta olduğu baskı için, Bulgaristan'ı aracı olarak kullanmaktan da çekinmemiştir.¹⁰⁹

Bölgedeki şartları iyi değerlendiren ABD, bu üç ülkenin yakınlaşmasında fayda görmüş ve ülkeleri buna teşvik etmiştir. NATO münasebetiyle Türkiye ve Yunanistan üzerinden Balkanlarda söz sahibi olan ABD, Yugoslavya'yı bu oluşuma dahil ettiği takdirde Sovyet Rusya'yı büyük ölçüde sarmalamış olacaktı.¹¹⁰ Bağdat Paktında olduğu gibi Balkan Paktında da politikaların gelişmesinde Türkiye başat rol oynamıştır.¹¹¹ Zeki Kuneralp, siyasetimizin mimarı olarak yeniden Fatin Rüştü Zorlu'ya işaret eder.¹¹² Semih Günver ise Zorlu'nun bu anlaşmaları işletmesi bakımından etkili olduğunu ancak paktın fikren Menderes'in ürünü olduğunu belirtir.¹¹³

1953 yılında Ankara'da ittifaka giden yolda ilk adım atıldı ve üç devlet arasında, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalandı.¹¹⁴ Daha sonra Tito, ülkesinin menfaatlerine uygun olması sebebiyle anlaşmanın ittifaka dönüşmesine yeşil ışık yakarak 9 Ağustos 1954'te Bled'de Balkan İttifakı imzalanmasını sağladı.¹¹⁵ Anlaşmaya göre, taraflardan herhangi birine yapılan saldırı, diğer devletleri harekete geçirecekti ki bu ittifaka askeri bir istikamet vermiş oluyordu.¹¹⁶ Bundan başka taraflar Daimi Konseyin kurulmasına ve yılda iki kez toplanmaya karar vermişlerdir.¹¹⁷

Zeki Kuneralp'in Balkan Paketi'na olan katkısı sınırlı kalmıştır. Daimi Sekreterliğin Eylül 1958 yılındaki Ankara toplantısında Türkiye'yi temsil eden Kuneralp, bu tarihte dahi paktın ölü halde bulunduğunu belirtir. Bahsi geçen toplantının iki saat sürüp yalnız idari konuların gündeme getirilmesi buna

¹⁰⁸ Uçarol, *a.g.e.*, s. 513.

¹⁰⁹ İsmet Türkmen, "1950'li Yıllarda Türk Dış Politikası", *Türk Dış Politikası 1830-1989*, ed. Serkan Kekevi, Yunus Emre Tekinsoy, İsmet Türkmen, Berikan Yayınevi, Ankara 2017, s. 551.

¹¹⁰ Serdar Şahin, Mustafa Salep, *Balkanlarda Güvenlik Arzusu: Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paketi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012, s. 44.

¹¹¹ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, s. 345.

¹¹² Kuneralp, *Sadece Diplomat*, s. 73.

¹¹³ Semih Günver, *a.g.e.*, s. 72.

¹¹⁴ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, s. 471.

¹¹⁵ Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı Sonrasında Türk Dış Politikası*, s. 92.

¹¹⁶ Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s. 92.

¹¹⁷ Ceyda Tuna Kocaoğlu, *a.g.m.*, s. 37.

delildir.¹¹⁸ Yine aynı yıl içinde İtalya büyükelçisi ile gerçekleştirdiği görüşmede Kunalalp, paktın devam etmesinde yarar gördüğünü bildirir. Büyükelçi kendisini tasdik ederek Birgi'nin de aynı fikirde olduğunu aktarır.¹¹⁹

Anlaşmanın imzalandığı yıllarda dahi, üç devleti bir araya getiren konjonktürlerin değişmeye başladığı okunabilir. Bunlardan en önemlisi Stalin'in ölümüyle Sovyet politikasının yumuşaması olmuştur. Dolayısıyla Tito pakta karşı tavrını değiştirmiş, ittifak gereğince yapılması gereken toplantıları askıya almaya başlamıştır.¹²⁰ Diğer ciddi sebep ise Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs uyuşmazlığının patlak vermesi olmuştur.¹²¹ Kunalalp bu gelişmeleri doğrulamakla birlikte Zürih-Londra konferansı sonrasında paktın yeniden aktif olabilecek bir havaya kavuştuğunu ancak bu kez Yugoslavya'nın paktın askeri mesnedinden yoksun olmasını isteyerek ittifakı anlamsız kıldığını belirtmiştir.¹²² Böylelikle Balkan ittifakı kağıt üzerinde kalmış ve işlemeze hale gelmiştir.¹²³

Zeki Kunalalp Siyasi Muavinlik döneminde sona yaklaşırken, Türk Dış Politikası yeni bir istikamet kazanmıştı. Sovyet tutumunun yumuşamasına mukabil, Türk Dış politikası da aynı tonda değişime uğramaya başladı. 1959-1960 yılları arasında Batı ile ikili ilişkilerini başlatan ve geliştiren Hruşçyof, aynı ilişkileri Türkiye'yle de yakalamak adına adımlar attı. Türkiye ise -Kunalalp'in fikrinde- Zorlu'nun *ilham ve icrasıyla* bu hamlelere müspet karşılık verdi.¹²⁴ Kunalalp, Zorlu'nun stratejilerinin hepsine değilse bile önemli bir kısmına tanık olmuştur. 30 Ocak tarihinde Amerikan büyükelçisini kabul eden Zorlu en başta Sovyet tarafından karşılıklı ziyaret temennisi geldiğini nakletmiş ve bunun hükümet nezdinde tartışıldığını bildirmiştir.¹²⁵ Amerikan tarafının cevabı ise 8 Şubat tarihinde gelmiştir: ABD, Türkiye'nin açık ve samimi tutumunu takdir etmiş, bu konunun takdirini Türkiye'nin kendisine bırakmıştır.¹²⁶ Mesele, ABD nezdinde kabul gördükten sonra Sovyet tarafı ile temaslar başlamıştır. Sovyet tarafının üzerinde durduğu noktalar; Türkiye'nin NATO ile ilişkisinin iki ülkenin dostluğuna mâni olmayacağı, ekonomik meselelerde Sovyet desteğinin alınabileceği ve özellikle kültürel münasebetlerin geliştirilmesi yönünde olmuştur.¹²⁷ Daha sonraki iki görüşme de olumlu seyrettikten sonra, Menderes'in Temmuz ayında Moskova'ya ziyareti kararlaştırılmıştır ancak Mayıs ayında yaşananlar Menderes'in gezisine mani teşkil etmiştir.¹²⁸

¹¹⁸ Kunalalp, *Sadece Diplomat.*, s. 73.

¹¹⁹ Kunalalp, *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, s. 61.

¹²⁰ Serdar Sakin, Mustafa Salep, *a.g.e.*, s. 224.

¹²¹ Uçarol, *a.g.e.*, s. 515.

¹²² Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 73.

¹²³ Oral Sander, *a.g.e.*, s. 162.

¹²⁴ Kunalalp, *Arz Ederim*, s. 77.

¹²⁵ Kunalalp, *Diplomatic Notebooks I*, s. 234.

¹²⁶ Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 77-78.

¹²⁷ Kunalalp, *Diplomatic Notebooks I*, s. 258.

¹²⁸ Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 79.

4. Sonuç

NATO kurulur kurulmaz, Türkiye, bu kuruluşa dahil olmak isteğini sık sık dile getirmiş, güvenlik arzularını karşılması bakımından örgüte katılımını yararlı görmüştür. Ancak Türkiye'nin Batı nezdinde yaptığı çağrılar uzun süre yanıtızsız kaldığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. Durumun değişmesi Kore Savaşı'na katılmamız yönündeki ani karar neticesinde olmuştur.¹²⁹ Kore'de pek çok alanda yararlılık gösteren Türk askeri, ülkesine NATO kapılarını açmış ve böylelikle Türkiye, 1952 yılına gelindiğinde resmen NATO üyesi sayılmıştır.¹³⁰

NATO'ya dahil olmasının ertesinde Türkiye, temsilciliğe Fatin Rüştü Zorlu önderliğindeki heyeti göndererek mukabele etmiştir. Bu çalışmada merkeze alınan Zeki Kunalalp, heyette kaçıllara şefi görevini üstleniyordu. Anıların da görevine dair anlatılarda bulunan Kunalalp, ben merkezci bir yaklaşımın aksine kendi görevlerine dair mütevazı perspektif sunmaktadır. Türk dış politikasına dair yorumları kesinlik içermeyen Kunalalp'in bu özelliği çalışmada kullanılan bilgilerin sınanabilirliğine katkı sunmuştur. Başta Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi politikasını eleştirenlere yanıt veren Kunalalp, çeşitli argümanlarla karşımıza çıkmaktadır. Kendisine göre o dönemki Türk dış politikasını eleştirenler, mevcut Sovyet tehdidini hesaba katmamaktaydı. İkincisi Türkiye'nin içinde bulunduğu müşkül durum Amerikan yardımları neticesinde iyiye seyretmiş ve memleket kalkınmaya başlamıştır.¹³¹ Son olarak ABD ile müttefikliğimizin bir uyduluk olarak zikredilemeyeceğini iddia eden Kunalalp, NATO'dan aldığımız gibi NATO'ya askeri gücümüzü ayırmamızla karşılıklı uyum içinde olduğumuzu belirtir. Kunalalp Batı ile kastedilenin her şeyden evvel ABD olduğunu hatırlatır.¹³² Sovyet Rusya ile ikili ilişkiler noktasında bir yumuşama yakalanınca Türkiye'nin daha dengeli bir siyaset adına çabada bulunduğu söylenebilir.

Zeki Kunalalp'in emeklilik yılında kaleme aldığı görüşleri konuyla ilgili bir yaklaşım sunmaktadır. Kunalalp'e göre Batı; siyasi, ekonomik ve kültürel alanda dünyada galip gelmiştir. Gelişim yakalamak isteyen devletler Batılıların izinden gitmek zorundadır.¹³³ Türkiye'nin bugün sahip olduğu prestij bir ölçüde benimsemiş olduğu Batılı ilkeler neticesindedir.¹³⁴ Kunalalp'in bu ve benzeri görüşlerine meslek hayatı boyunca sadık kaldığı rahatlıkla iddia edilebilir. Bir kere ilk gençlik dönemlerini Batıda geçiren Kunalalp'in bu yaklaşımı benimsemesi doğal karşılanmalıdır. Üstelik bu yetişme tarzı kendisi için fayda sağladığı gibi temsil ettiği ülke için de avantajlı olmuştur çünkü Kunalalp'in görevini icra ettiği dönemler memleket, Batı ittifakına taraftardı. NATO'da ülkemizi temsil eden ilk heyet içinde yer alan Kunalalp, Zorlu'nun sağ kolu ko-

¹²⁹ Erhan, *a.g.e.*, s. 546.

¹³⁰ Sönmezoglu, *a.g.e.*, s. 47.

¹³¹ Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 55.

¹³² Kunalalp, *Sadece Diplomat*, s. 75.

¹³³ Zeki Kunalalp, *Dağarcığın Dibi: Yaşlılık Düşünceleri*, Isis Press, İstanbul, 1999, s. 165.

¹³⁴ Kunalalp, *Arz Ederim*, s. 373.

numundaydı. Kunalalp belki politikaların şekillenmesinde pay sahibi değildi fakat icrasında etkiliydi. Bu Bandung'da böyle olmuştur. Zorlu'nun yapacağı konuşmalarda fikirlerini sunmuş, ülkemizce iletilen mesajları gerekli mercilere ulaştırmıştır. Yaklaşık beş yıl süren NATO görevi boyunca kendisinde tesir bırakan pek çok hatıraya sahip olmuştur. Bağdat Paktına olan katkısı da bundan az değildir. Paktın bünyesinde yapılan birçok toplantıda ülkemizi temsil etmiş ve zabıt tutmuştur. Tuttuğu notları paylaşması Zeki Kunalalp'ın Bağdat Paktına olan katkısını okumaya yardımcı olmaktadır. Benzer Güvenlik kaygılarıyla oluşan Balkan Paktına ise oldukça sınırlı bir biçimde temas etmiştir. Zeki Kunalalp'ın Siyasi Muavinlik yaptığı dönemde örgütün komaya girmeye çok yakın olması bu etkinin sınırlı kalmasına sebebiyet veren başat aktördü.

Kaynaklar

- AKŞİN, Aptülahat: *Türkiye'nin 1945'den Sonraki Dış Politika Gelişmeleri ve Ortadoğu Meseleleri*, İstanbul, 1959.
- "Afrika-Asya Konferansına İştirak Edecek Heyetimiz", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Nisan 1955.
- ARMAOĞLU, Fahir: *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914- 1995)*, 25. Bs. İstanbul, 2018.
- ATICI, Nesrin: "Zeki Kunalalp Sadece Diplomat Anılar- Belgeler", *Tarih Okulu*, ?(5), 243-248, 2009.
- Atlantik Paktı Konseyi Nezdinde Hükümetimizi Temsil Etmek Üzere Fatin Rüştü Zorlu'nun Daimi Delege ve Büyükelçi Olarak Tayini, 15 Mart 1952, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, No. 128- 19- 4, 1.
- AYDIN, Mehmet Korkud: "Bandung Konferansı ve Türk Basınına Yansımaları", *Turkish Studies* 13 (24), 33-60, 2018.
- BAĞCI, Hüseyin: *Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi, 1990.
- "Bağdat Paktı Konseyi Bugün Toplanıyor", *Milliyet Gazetesi*, 27 Ocak 1958.
- "Başvekil Menderes Bugün Bağdat'a Hareket Ediyor", *Milliyet Gazetesi*, 20 Kasım 1955.
- BÜRKAN, Serbest: "Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (3), 401-424, 2016.
- CRİSS, Nur Bilge: "Türkiye-NATO İttifakının Tarihsel Boyutu", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (34), 1-28, 2012.
- "Çalışma Yapısı", Üye Ülkeler, (çevrimiçi) https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html, 17.04.2022.
- Dışişleri Bakanlığı Genel Katıplık Siyasi İşler Yardımcılığına Zeki Kunalalp'ın Tayini, 3 Mayıs 1957, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-11-1-0, 265, 17, 16.
- EKİNCİKLİ, Mustafa: *Türk Dış Siyaseti (İnönü-Bayar Dönemleri)*, Ankara: Be-rikan Yayınları, 2007.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, ÜLMAN, Haluk: *İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk*

- Dış Politikası (1945- 1965 Yılları), *Olaylarla Türk Dış Politikası*, 9. Bs. 191-333, 1996.
- _____ : “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı, 1945-1965”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, Ankara 1966.
- GÜÇLÜ, Yücel: *Zeki Kunalp and Turkish Foreign Service*, Cambridge, 2015.
- GÜNVER, Semih: *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Ankara 1985.
- HOBBSAWM, Eric: *Kısa 20. Yüzyıl Aşırılıklar Çağı 1914-1991*, Çev. Yavuz Alogan, 12. Bs. İstanbul, 2019.
- IsisPress: *Zeki Kunalp 1914-1998 A Tribute by Friends and Family*, İstanbul, 1998.
- KOÇAOĞLU, Ceyda Tuna: “Soğuk Savaş Sürecinde Komünizme Karşı Türkiye'nin Uluslararası Güvenlik ve Savunma İşbirlikleri Kurma Çabaları: Balkan Paketi ve İttifakı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 17 (37), 1-38, 2021.
- KORKMAZ, Kürşat: “Transatlantik İlişkilerin Savunma Boyutunun Değerlendirilmesi”, *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 157-186, 2018.
- KUNERALP, Zeki: *Sadece Diplomat Anılar Belgeler*, İstanbul, 1999.
- _____ : *Arz Ederim: Bir Büyükelçinin Bakanlık Makamına Yazıları 1955-1979*, İstanbul, 1999.
- _____ : *Diplomatic Notebooks I 1958-1960 The View From Ankara*, Ed. Sinan Kunalp, İstanbul 2018.
- _____ : *Dağarcığın Dibi: Yaşlılık Düşünceleri*, İstanbul, 1999.
- KÜRKCÜOĞLU, Ömer: *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970)*, Ankara, 1972.
- MURAT, Tugay: “Bandung Konferansı ve Türkiye”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (2), 363-379, 2018.
- ORAN, Baskın. V.d: *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*, 23. Bs. İstanbul, 2019.
- UÇAROL, Rifat: *Siyasi Tarih*, Ankara, 1979.
- SANDER, Oral: *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965*, Ankara, 2018.
- SAVAŞ, Ali Rıza, İŞLER, Ahmet: “Güvenlik ve Savunma Örgütü Olarak: Bağdat Paketi”, *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 5 (2), 183-195, 2020.
- SOYSAL, İsmail: *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıtları*, Ankara, 2000.
- _____ : *1955 Bağdat Paketi*, Ankara, 1991.
- ŞAHİN, Serdar, SALEP, Mustafa: *Balkanlarda Güvenlik Arzusu: Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya İlişkileri ve Balkan Paketi*, Ankara, 2012.
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal: *Bağdat Paketi 1950-1959*, Çev. Nur Nirven, İstanbul, 2019.
- TÜRKMEN, İsmet: 1950'li Yıllarda Türk Dış Politikası, *Türk Dış Politikası 1830-1989*, Ed. Serkan Kekevi, Yunus Emre Tekinsoy, İsmet Türkmen, Berikan Yayinevi, 519-584, 2017.

Extended Abstract

Zeki Kuneralp's Position In Türkiye's Policies Depending On The Western Alliance Between 1952-1960.

Sensing the Soviet threat closely during and after the Second World War, Türkiye wanted to distance itself from the danger by forming an alliance with the West. Türkiye, which was condemned to political isolation on the grounds that it was "out of the war" at that time, was worried that it might come face to face with Soviet Russia at any moment. Established in accordance with the conditions of the period, NATO emerges as an organization that can meet Türkiye's search for security in this regard. Turkish politicians have stated that they want to be included in the union since the establishment of NATO and have made a great effort to join, but member states have approached Türkiye's involvement with hesitation. Current conditions changed as a result of the Korean War and turned in favor of Turkey. Thus, in February 1952, Türkiye was included in NATO.

The delegation to represent Türkiye in NATO was carefully selected and competent figures such as Osman Olcay, İlder Türkmen and Coşkun Kırca were appointed under the leadership of Fatin Rüştü Zorlu. Zeki Kuneralp, who our study deals with, was appointed as the head of the Chancery upon their quest of Fatin Rüştü Zorlu. Kuneralp dealt with political issues during his duty as a representative, and as he gained experience, he took care of appointment and promotion. It can be said that he was Zorlu's right-handman between 1955 and 1957, when he was in NATO. He also led the way in resolving a number of conflicts in NATO due to his calmness and composure. It can be seen that Zeki Kuneralp's greatest experience as head of chancellery was during the Bandung Conference. There, he contributed to the transmission of messages between the countries and the preparation of the speeches to be made within the Bandung Conference, as well as being included in the political, economic and cultural committees and kept the minutes. At the conference where many different ideas were discussed, Türkiye emphasized the need for cooperation with the West. Kuneralp shared the idea that Türkiye made progress as a result of the conference and pointed out Fatin Rüştü Zorlu's share in this success.

Since 1957, Kuneralp achieved a success beyond his expectations and was appointed as Political Assistant. He states that during his Political Assistant ship, Türkiye focused on three basic foreign policy principles: "Soviet, to prevent its expansion, to be in alliance with the West and to solve the Cyprus issue through partition". In this sense, the Balkan Pact and the Baghdad Pact, in which Türkiye took an active role in their establishment, were among the important formations witnessed by Kuneralp. It is seen that Kuneralp, who did not take many roles in the issues related to the Balkan Pact, was quite active in the Baghdad Pact, on the contrary. Kuneralp's contribution to the Baghdad Pact continued during the period when the organization took

the name CENTO. In Kunalp's opinion, the alliances mentioned were the product of existing conditions, they live dandied in accordance with their nature.

As Kunalp approached the end of his political assistant ship, he witnessed that Soviet Russia entered a period of softening in bilateral relations with the West. This effort was welcomed by the Turkish authorities and was planned in such a way that it would not harm the exist in alliance. At this point, Kunalp again observed the policies of Fatin Rüştü Zorlu and under stood how the political balance was created, but these efforts were left unfinished with the 27 May process.